

Szymon Bijak

Patroni oddziałów Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego – krótki przegląd dokonany w 2012 r. {•}

{Określenie czasu dokonania przeglądu jest konieczne, ponieważ byli już w dziejach Towarzystwa i inni patroni nieistniejących dziś oddziałów. Dobrymi przykładami będą tu: Krystyna Krahelska, patronka Oddziału Mokotowskiego PTTK w Warszawie czy Stefan Starzyński, patron Oddziału Praskiego PTTK w Warszawie.}

Patron to, jak podaje *Słownik Języka Polskiego*, zasłużona, zwykle nieżyjąca już osoba, której imię nadawane jest jakiejś instytucji, obiektowi lub miejscu. Przyjęcie imienia wybitnej postaci, często z daną instytucją lub miejscem związanej, służyć ma wyrażeniu szacunku i zachowaniu pamięci o niej, a także podkreśleniu istoty wartości, którymi się w swoim życiu kierowała i ukazania chęci kontynuacji ich realizacji przez przyjmujących to miano. Statut Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego wśród dostępnych symboli służących identyfikacji jednostek terenowych obok sztandaru wymienia także patrona. W myśl art. 47 pkt 3 ust. 3 Statutu oddział PTTK może przyjąć imię osoby zasłużonej dla regionu i/lub kraju czy też posiadającej zasługi dla rozwoju krajoznawstwa i turystyki. Korzystając z tej możliwości oddziały mogą kultywować pamięć o swoich znamienitych członkach i działaczach lub, wybierając postać historyczną, promować w ten sposób np. idee patriotyczne.

Niniejsze opracowanie ma na celu ogólną charakterystykę patronów oddziałów PTTK oraz skrótowe (często wynikające niestety z braku ogólnodostępnych informacji) przybliżenie postaci, których imię przyjęły terenowe jednostki Towarzystwa. Wśród osób, które upamiętniono w ten sposób, znaleźć można i ludzi powszechnie znanych z kart historii czy pierwszych stron gazet, jak również lokalnych działaczy PTTK lub jego prekursorów, którzy tworzyli turystykę i krajoznawstwo w różnych zakątkach naszego kraju.

Listę osób, które są patronami oddziałów Towarzystwa, ustalono na podstawie danych

statystycznych, zgromadzonych przez Zarząd Główny PTTK. Materiał do charakterystyki postaci został zebrany w ogólnodostępnych źródłach informacji, na które składały się przede wszystkim strony internetowe oddziałów oraz otwarta encyklopedia internetowa – wikipedia. Część informacji uzyskano bezpośrednio z oddziałów, które odpowiedziały na apel Komisji Historii i Tradycji ZG PTTK o nadsyłanie stosownych materiałów. Dane o Członkach Honorowych PTK, PTT i PTTK pochodzą z opracowania Elżbiety Moszczyńskiej i Andrzeja Gordona z 2005 roku.

Aktualnie patrona posiadają 64 oddziały PTTK, które przyjęły imię 57 osób i ... 1 obiektu militarnego. W sposób ten zostali uhonorowani praktycznie tylko sami mężczyźni. Jediną kobietą, której imię przyjął oddział PTTK, jest dr Eugenia Kaleniewicz – patronka Oddziału PTTK w Warcie. „Najpopularniejszym” patronem jest krajoznawca i współzałożyciel Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego Aleksander Janowski, którego imię noszą oddziały w Lublinie (Miejski), Olkuszu, Sosnowcu, Warszawie (Stołeczny) i Zawierciu. Dwóm oddziałom patronują Mieczysław Orłowicz i gen. Mariusz Zaruski. Założyciel AKT Lwów jest upamiętniony w nazwie oddziałów w Międzygórzu i Przemyślu, a twórca TOPR – przez oddziały w Oławie i Warszawie (Stołeczny Wojskowy). Również oddziały PTTK w Pile i Wrześni mają patrona o tym samym imieniu i nazwisku, jednakże są to dwie różne osoby. Henryk Kamiński, którego imię nosi oddział w Pile, był inżynierem mechanikiem. Z kolei patron oddziału z Wrześni, Członek Honorowy PTTK – ekonomistą, a także organizatorem turystyki w zakładach pracy oraz członkiem władz PTTK (skarbnik, wiceprezes GRK). Jedynym w Polsce oddziałem PTTK, którego patron nie jest osobą, jest Oddział Wojskowy PTTK przy Klubie Garnizonowym w Przemyślu. Wojskowi z południowo-wschodniej Polski za patrona przyjęli....Twierdzą Przemyśl.

Wybierając swoich patronów oddziały PTTK pamiętały przede wszystkim o twórcach zorganizowanej turystyki i krajoznawstwa na ziemiach polskich. Współzałożyciele PTK, Zygmunt Gloger i Aleksander Janowski, są patronami oddziałów w Lublinie, Olkuszu, Sosnowcu, Warszawie i Zawierciu. Z kolei twórcy oddziałów PTK w Kaliszu (St. Graeve), Pabianicach (K. Staszewski) czy Piotrkowie Trybunalskim (M. Rawita Witanowski) są patronami kontynuatorów tradycji tych jednostek – oddziałów PTTK w tych miastach. Założyciel AKT –

Mieczysław Orłowicz – patronuje oddziałom w Międzygórzu i Przemyśle. Również szczególnie zasłużeńi dla PTT, PTK i PTTK, członkowie honorowi tych Towarzystw byli wybierani na patronów niektórych z oddziałów PTTK. Do tej grupy patronów należą Bernard Chrzanowski, Walery Goetel, Aleksander Janowski, Stanisław Jeżewski, Eugenia Kaleniewicz, Henryk Kamiński, Zygmunt Kwiatkowski, Roman Nitribitt, Mieczysław Orłowicz, Michał Rawita Witanowski, Kazimierz Staszewski i Karol Wojtyła. Można tu także dołączyć Wawrzyńca Żuławskiego – alpinistę i pisarza, członka ZG PTTK.

Najliczniejszą jednak grupę wśród patronów oddziałów PTTK stanowią lokalni działacze Towarzystwa, którzy oddziały te tworzyli i poświęcili im wiele lat społecznej pracy w turystyce i krajoznawstwie. Najczęściej są to prezesi lub członkowie zarządów i komisji programowych, organizatorzy przewodnictwa i turystyki kwalifikowanej, krajoznawcy. Wśród tych osób znajdują się także regionaliści i popularyzatorzy turystyki i poznawania kraju, którzy z PTTK i jego prekursorami nie mieli nic wspólnego, ale ich działalność stanowiła podwaliny do późniejszego powstania i aktywności oddziałów Towarzystwa na danym terenie. Do takich osób należy zaliczyć patronów oddziałów PTTK w: Będzinie (M. Kantor-Mirski), Bydgoszczy (J. Przepierski), Bytomiu (St. Lachowicz), Chełmie (K. Janczykowski), Częstochowie (W. Biegański), Gdańsku (M. Czyżewski), Kołobrzegu (J. Frankowski), Krynicy (R. Nitribitt), Łodzi (J. Czeraszkiweicz, J. Dylík, B. Szwałm), Łomży (A. Chętnik), Nałęczowie (H. Wiercieński), Poznaniu (B. Chrzanowski, Fr. Jaškowiak), Rzeszowie (M. Rachwał), Sandomierzu (A. Patkowski), Sopocie (A. Majkowski), Starachowicach (J. Głowacki), Stargardzie Szczecińskim (E. Górecki), Strzelnie (A. Słowiński), Szczecinie (St. Kaczmarek), Toruniu (M. Sydow), Warce (W. Krawczyk), Wieliczce (Fr. Kasprzycki), Wrocławiu (W. Prelicz) czy Zabrze (A. Jakus).

Licznie reprezentowaną grupą wśród patronów oddziałów PTTK są osoby związane z muzealnictwem i kolekcjonerstwem. Imieniem Adama Chętnika, twórcy Skansenu Kurpiowskiego w Nowogrodzie nazwano oddział w Łomży. Dr Eugenia Kaleniewicz – inicjatorka powstania Muzeum Rzeki i Miasta Warty – patronuje oddziałowi w tym mieście. Podobna sytuacja ma miejsce w przypadku Witolda Krawczyka – założyciela Muzeum w Warce, Stanisława Graeve'go (Muzeum Ziemi Kaliskiej), Stanisława Jeżewskiego (Muzeum Regionalne

w Ostrowcu Świętokrzyskim) czy Mieczysława Radwana – odkrywcy starożytnej kopalni w Krzemionkach k. Ostrowca i ośrodka hutniczego w Nowej Słupi. Wśród tych patronów należy również wymienić Zygmunta Kwiatkowskiego – odnowiciela i kustosa Zamku w Golubiu-Dobrzyniu.

Również środowisko naukowe/akademickie ma licznych przedstawicieli wśród patronów oddziałów PTTK. Imieniem Wincentego Pola – podróżnika, pierwszego polskiego profesora geografii - nazwany został Oddział Akademicki w Lublinie. Geomorfolog Jan Dylak patronuje Oddziałowi Łódź-Polesie. Twórca sozologii, inicjator powstania górskich parków narodowych Walery Goetel upamiętniony został w nazwie oddziału w Suchoj Beskidzkiej. Z kolei Oddział Uczelniany przy Politechnice Śląskiej w Gliwicach nosi imię fizyka i chemika Zygmunta Klemensiewicza. Profesor Mieczysław Radwan, metalurg, jest patronem oddziału PTTK w Ostrowcu Świętokrzyskim, a J.J. Karpiński, leśnik i wieloletni dyrektor Białowieskiego Parku Narodowego – w Białowieży.

Sporą grupę patronów stanowią postacie często dość luźno, bądź wcale niezwiązane z turystyką i krajoznawstwem. Do takich osób należą wojskowi, np. generałowie Józef Bem i Józef Sowiński, którzy są patronami odpowiednio Oddziału Wojskowego w Krakowie i Oddziału Wolskiego w Warszawie czy ppor. Ryszard Kulesza – patron O/ Wojskowego w Szczecinie. Z kolei XVI-wieczny biskup warmiński, wielki humanista Marcin Kromer jest patronem Oddziału Morskiego we Fromborku. Jeszcze „starszego” patrona wybrali sobie przewodnicy z Częstochowy, którzy w nazwie oddziału upamiętnili związanego z tamtejszym regionem Jana Długosza, jednego ze średniowiecznych kronikarzy polskich. Bardziej współczesnych, choć także mających poczesne miejsce w historii naszego kraju patronów mają oddziały PTTK w Luboniu (C. Ratajski) i Kętrzynie (W. Kętrzyński). Oddział w Otwocku przyjął imię malarza Michała Elwiro Andriollego, twórcy oryginalnego stylu architektonicznego tego podwarszawskiego uzdrowiska, tzw. *świdermajera*.. Z kolei patronem oddziału w Kazimierzu Dolnym jest architekt, konserwator zabytków, który restaurował to miasto – Karol Siciński.

Wśród patronów oddziałów PTTK znajdujemy także osoby duchowne. Poza wspomnianymi już biskupem Kromerem i Janem Długoszem patronami jednostek terenowych Towarzystwa zostali

także ks. dr mjr Władysław Jan Łęga (Grudziądz) i ks. Jan Wiśniewski (Radom). Oddział Krakowski w Krakowie za swojego patrona przyjął głowę kościoła rzymskokatolickiego – papieża Jana Pawła II, ale co ciekawe nie pod tym przybranym imieniem, lecz jako ks. Karola Wojtyłę, wieloletniego członka PTTK właśnie w tym Oddziale.

Jak widać z tego krótkiego z konieczności przeglądu patronów oddziałów Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego postaci, których imiona jednostki terenowe PTTK przyjmowały najczęściej, były osobami niezwykle zasłużonymi dla turystyki i krajoznawstwa tak w skali krajowej, jak i, o ile nie przede wszystkim, lokalnej, regionalnej. Fakt ten należy podkreślić, gdyż osoba patrona jest jednym z elementów identyfikujących tożsamość i często wieloletnią tradycję poszczególnych oddziałów i całego Towarzystwa. Wiedza o postaciach patronów oddziałów PTTK powinna być powszechna wśród członków Towarzystwa, gdyż podobnie jak w przypadku Członków Honorowych, ich dorobek, zasługi i postawy stanowią powinny przykład i wzór do naśladowania dla kolejnych pokoleń PTTK-owców.

Patron	Oddział	Lata życia	Podstawowe informacje	uwagi
Michał Elwiro Andriolli	Otwock	1836-1893	malarz, ilustrator książek, podróżnik, architekt- twórca stylu nazwanego <i>świdermajer</i>	
Józef Bem	Wojskowy w Krakowie	1794-1850	wojskowy, artylerzysta, powstaniec listopadowy, służył w armii polskiej, tureckiej i węgierskiej	
Władysław Biegański	Miejski w Częstochowie	1857-1917	lekarz, filozof, logik, działacz społeczny	
Adam Chętnik	Łomża	1885-1967	etnograf, muzealnik, krajoznawca, działacz polityczny, twórca i kustosz Skansenu Kurpiowskiego w Nowogrodzie	
Bernard Chrzanowski	Poznański w Poznaniu	1861-1944	działacz społeczny i polityczny, kurator szkolny, krajoznawca, orędownik harcerstwa, autor przewodników i gawęd dla harcerzy	Członek Honorowy PTK
Jan Czeraszewicz	Łódzki w Łodzi	1867-1924	pedagog, adwokat, działacz społeczny, entomolog	
Marian Czyżewski	Regionalny w Gdańsku	1943-2008	wojskowy, krajoznawca, działacz społeczny	członek KKraj ZG PTTK, wiceprzewodniczący KHiT ZG PTTK
Jan Długosz	Częstochowski Oddział Przewodników	1415-1480	duchowny rzymskokatolicki, kronikarz, historyk, wychowawca synów królewskich, dyplomata	
Jan Dylak	Łódź-Polesie	1905-1973	geograf, geomorfolog, wykładowca akademicki	
Jan Frankowski	Kołobrzeg	1886-1972	bibliotekarz, nauczyciel, działacz społeczny	
Zygmunt Gloger	Warszawa Praga-Południe	1845-1910	etnograf, krajoznawca, współtwórca i pierwszy prezes PTK	
Jerzy Głowacki	Starachowice	??-1991	przewodnik, działacz społeczny	
Walery Goetel	Ziemi Babiogórskiej w Suchej Beskidzkiej	1889-1972	geolog, sozolog; współorganizator i późniejszy rektor AGH	wiceprezes ZG PTTK, przewodniczący

			w Krakowie, współtwórca parków narodowych w Tatrach, Pieninach i na Babiej Górze	KTG ZG PTTK; Członek Honorowy PTT i PTTK
Eugeniusz Górecki	Kolejowy w Stargardzie Szczecińskim	1910-1972	kolejarz, działacz społeczny, regionalista	

Patron	Oddział	Lata życia	Podstawowe informacje	uwagi
Stanisław Graeve	Kaliski w Kaliszu	1868-1912	etnograf, krajoznawca, publicysta; współtwórca Muzeum Ziemi Kaliskiej	
Andrzej Jakus	Miejski w Zabrze	1931-1980	lekarz, przewodnik, działacz społeczny	
Kazimierz Jancykowski	Chełm	1888-1972	nauczyciel, muzealnik, regionalista, działacz społeczny	
Aleksander Janowski	Miejski w Lublinie [Olkusz [S osnowiec [Stołeczny w Warszawie [Zaw iercie	1866-1944	krajoznawca, pedagog; współtwórca PTK, autor przewodników i opracowań krajoznawczych	Członek Honorowy PTK
Franciszek Jaśkowiak	Poznań-Nowe Miasto	1903-1983	krajoznawca, autor przewodników	
Stanisław Jeżewski	Świętokrzyski w Ostrowcu Świętokrzyskim	1898-1989	pedagog, bibliotekarz, krajoznawca; odnowiciel muzeum regionalnego w Ostrowcu Św.;	Członek Honorowy PTTK
Stefan Kaczmarek	Regionalny Oddział Szczeciński w Szczecinie	1907-1974	lekarz, regionalista, działacz społeczny	członek KTKol ZG PTTK
Eugenia Kaleniewicz	Warta	1908-1999	lekarz psychiatra; krajoznawca, inicjatorka powstania Muzeum Rzeki i Miasta Warty	Członek Honorowy PTTK
Henryk Kamiński	Września	1909-2004	ekonomista, krajoznawca, harcerz; organizator turystyki w zakładach pracy	skarbnik ZG PTTK, wiceprezes GRK PTTK; Członek Honorowy PTTK
Henryk Kamiński	Piła	1930-2000	inżynier mechanik, organizator turystyki, działacz społeczny	
Marian Kantor-	Będzin	1884-1942	działacz kulturalny,	

Mirski			oświatowy, regionalista	
Jan Jerzy Karpiński	Białowieża	1896-1965	entomolog, leśnik, dyrektor Białowieskiego Parku Narodowego	
Franek Kasprzycki	Miejski w Wieliczce	1938-2000	łącznościowiec, działacz społeczny, wychowawca młodzieży	
Patron	Oddział	Lata życia	Podstawowe informacje	uwagi
Wojciech Kętrzyński	Kętrzyn	1838-1919	historyk, etnograf, publicysta, bojownik o polskość Mazur	
Zygmunt Klemensiewicz	Uczelniany przy Politechnice Śląskiej w Gliwicach	1886-1963	fizyk, chemik, wykładowca akademicki; taternik, narciarz	
Wiktor Krawczyk	Warka	1899-1957	nauczyciel, krajoznawca; twórca Muzeum Regionalnego PTTK w Warce	
Marcin Kromer	Morski we Fromborku	1512-1589	humanista, historyk, teoretyk muzyki, dyplomata; duchowny rzymskokatolicki	
Ryszard Kulesza	Wojskowy w Szczecinie	1923-1945	wojskowy	
Zygmunt Kwiatkowski	Golub-Dobrzyń	1933-2005	odnowiciel i kustosz zamku w Golubiu-Dobrzyniu; organizator Konkursów Krasomówczych	członek ZG PTTK, przewodniczący KTJ ZG PTTK; Członek Honorowy PTTK
Stefan Lachowicz	Bytom	1906-1984	tramwajarz, przewodnik, działacz społeczny	
Władysław Jan Łęga	Grudziądz	1889-1960	duchowny rzymskokatolicki, wojskowy, archeolog, etnograf, historyk, krajoznawca	
Aleksander Majkowski	Sopot	1876-1938	działacz kaszubski, pisarz, poeta	
Roman Nitribitt	Krynica Zdrój	1893-1988	farmaceuta; narciarz i krajoznawca	Członek Honorowy PTTK
Mieczysław Orłowicz	Międzygórze Przemysł	1881-1959	pionier turystyki, krajoznawstwa, sportu i ruchu olimpijskiego w Polsce, pierwszy polski urzędnik ds. turystyki; autor licznych przewodników,	członek ZG PTTK; Członek Honorowy PTK, PTT i PTTK

			organizator cyklicznych imprez turystycznych; założyciel AKT Lwów	
Aleksander Patkowski	Sandomierz	1890-1942	społecznik, podróżnik i pedagog; „ojciec regionalizmu polskiego”	
Wincenty Pol	Akademicki w Lublinie	1807-1872	poeta, geograf, powstaniec listopadowy, wykładowca akademicki	
Witold Prelicz	Wrocław-Fabryczna	1922-1973	mechanik, działacz społeczny, krajoznawca	członek KKraj ZG PTTK
Jerzy Przepierski	Żeglarski <i>Pasat</i> w Bydgoszczy	1942-2002	żeglarz, działacz społeczny	
Mieczysław Rachwał	Miejski w Rzeszowie	1909-1979	prawnik, działacz społeczny	
Patron	Oddział	Lata życia	Podstawowe informacje	uwagi
Mieczysław Radwan	Ostrowiec Świętokrzyski	1889-1968	metalurg, wykładowca akademicki, historyk, odkrywca ośrodka starożytnego hutnictwa w Nowej Słupi i kopalni w Krzemionkach; muzealnik	
Cyryl Ratajski	Luboń	1875-1942	polityk, samorządowiec - prezydent Poznania, Delegat Rządu na Kraj w czasie II Wojny Światowej	
Michał Rawita Witanowski	Piotrków Trybunalski	1858-1943	farmaceuta, regionalista, krajoznawca, twórca Muzeum Krajoznawczego Ziemi Piotrkowskiej	Członek Honorowy PTK
Karol Siciński	Kazimierz Dolny	1884-1965	architekt, konserwator zabytków	
Antoni Słowiński	Kujaw Zagoplańskich w Strzelnie	1922-2003	regionalista, etnograf, krajoznawca, działacz społeczny	
Józef Sowiński	Wolski w Warszawie	1777-1831	wojskowy, powstaniec listopadowy	
Kazimierz Staszewski	Pabianice	1897-1968	nauczyciel, publicysta, krajoznawca, autor przewodników, redaktor <i>Poznaj Swój Kraj</i>	członek ZG PTTK, przewodniczący KKraj ZG PTTK; Członek Honorowy PTTK
Marian Sydow	Miejski w Toruniu	1890-1948	dziennikarz, wykładowca, bibliotekarz, działacz	

			społeczny	
Bronisław Szwałm	Nauczycielski w Łodzi	189-2-1969	nauczyciel, pedagog, krajoznawca, regionalista, organizator turystyki, społeczny opiekun zabytków	
Henryk Wiercieński	Nałęczów	1845?-1923	powstaniec styczniowy, sybirak, sędzia pokoju, regionalista, społecznik	
Jan Wiśniewski	Miejski w Radomiu	1876-1943	duchowny rzymskokatolicki, historyk, kolekcjoner, krajoznawca	
Karol Wojtyła	Krakowski w Krakowie	1920-2005	duchowny rzymskokatolicki, poeta, nauczyciel akademicki, jako papież Jan Paweł II głowa Kościoła Rzymskokatolickiego	Członek Honorowy PTTK
Mariusz Zaruski	Oławski w Oławie, Stołeczny Oddział Wojskowy w Warszawie	1867-1941	wojskowy, harcerz, żeglarz, taternik, grotolaz, ratownik górski; współtwórca harcerstwa polskiego; założyciel TOPR	
Wawrzyniec Żuławski	Ochota w Warszawie	1916-1957	alpinista, ratownik górski, pisarz, kompozytor	członek ZG PTTK